

БУГУНГИ ДАВРДА ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШДА ПЕДАГОГЛАРНИНГ МАҲОРАТИНИ БАҲОЛАШ МЕХАНИЗМЛАРИ

Бобошев Зухриддин

Тошкент давлат транспорт университети доценти в.б

e-mail: zuhriddinboboshev88@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада таълим сифатини оширишда ўқитувчиларнинг педагогик маҳоратини баҳолаш механизми ҳамда таълим сифатини ошириш, бу борада юртимизда амалга оширилаётган ишлар, умумий ўрта таълим мактаблари ўқитувчиларининг педагогик маҳоратини баҳолаш ҳамда мазкур жараёни такомиллаштиришнинг аҳамияти ҳақида мулоҳаза тўхталиб ўтилган.

Калит сўзлар: *Таълим сифати, таълим, билим, педагог, технология, таълим тизими, талаба, когнитив таҳлил, когнитив услуб, педагогик маҳорат, баҳолаш механизми, бевосита баҳолаш.*

ABSTRACT

In this article, the mechanism of evaluating the pedagogical skills of teachers in improving the quality of education and the importance of improving the quality of education, the work carried out in this regard in our country, the evaluation of the pedagogical skills of teachers of general secondary schools, and the importance of improving this process are discussed.

Key words: *Quality of education, education, knowledge, pedagogue, technology, educational system, student, cognitive analysis, cognitive style, pedagogical skills, assessment mechanism, direct assessment.*

КИРИШ

Бугунги кунда Ўзбекистон кўп асрлик жуда бой педагогик тажрибага эга ҳамда таълим-тарбия жараёнида маълум анъаналар шаклланган. Ушбу тажриба пухта таҳлил ватизимли педагогик усулларни ишлаб чиқишни талаб этади, чунки бозор иқтисодиёти ҳозирда мактаб битирувчиларига нафақат жамиятда ўз ўрнини белгилашга, Ўзбекистонни глобал таълим муҳитига муваффақиятли интеграция қилиш, янгича ўқув услубларини излаш талабини қўяди. Юртимизда таълим соҳасини ривожлантириш, малакали кадрлар тайёрлаш, ўқитувчиларга кўплаб имтиёз ва енгилликлар яратиш ҳамда уларни профессионал компетентлигини оширишга катта эътибор қаратилаётгани ҳеч кимга сир эмас. Мактабгача ва мактаб таълими, профессионал ҳамда оилӣ таълимга доир амалга оширилаётган ишлар жаҳон тажрибасига таянган ҳолда, миллатнинг

ички имкониятларини инобатга олиб амалиётга жорий қилинмоқда. Бунга жамиятда рўй бераётган ўзгаришлар, таълимнинг ташкилий тузилмаларини модернизация қилиш, педагогик маданият мазмунидаги ўзгаришлар, инсонпарварлик тарбиясини таъминлай оладиган ва эҳтиёжларни қондиришга қодир бўлган ўқитувчининг касбий маҳоратини баҳолашнинг объективлигига талабларнинг кучайиши билан боғлиқдир. БМТ нинг барқарор ривожланиш концепциясида “Quality Education”, яъни Сифатли Таълим 17 та мақсадларидан бири сифатида киритилган. 2017-2021-йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг беш устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида белгиланган чора-тадбирларни БМТнинг Барқарор ривожланиш концепцияси билан ҳам оҳанглигини кўплаб сиёсат ва фан арбоблари таъкидламоқдалар. 2020-йил 23-сентябрда қабул қилинган “Таълим тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 3-боби, яъни “Таълим тизимини бошқариш” ҳамда 4-“Таълим фаолиятини ташкил этиш ҳамда унинг назоратини ташкил этиш” бобларида мазкур соҳадаги фаолият ҳамда муносабатларни тартибга солиш ҳамда таълим сифатини ошириш масалалари илгари сурилади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Янги Ўзбекистон ма’мурий ислохотларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармониға мувофиқ, 2023-йил 1-январдан Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш инспекцияси фаолияти тугатилиб, унинг тегишли вазифа ва функциялари Мактабгача ва мактаб та’лим вазирлигига ўтказилди. 2023-йилда ўқитувчилар мажбурий аттестацияга жалб этилмади ва амалдаги малака тоифалари 2024-йилга қадар амал қилиниши белгиланди.

Шу муносабат билан вазирлик томонидан таълим ташкилотларида фаолият юритаётган педагог кадрларни аттестациядан ўтказиш ва малака тоифалари бериш бўйича янги шаффоф ва адолатли тизим ишлаб чиқилиб, 2024-йил 1-январдан давлат мактабгача, умумий ўрта ва мактабдан ташқари та’лим ташкилотлари педагог кадрларига малака тоифасини беришнинг янги тартиби жорий қилинади. Шундай экан, аввало, бу саъй-ҳаракатларнинг таълим сифатини оширишга ҳамда ўқитувчиларнинг ўз устида ишлашлари, касб маҳоратларини оширишлари учун яхши имконият ҳисобланади. Педагогик маҳоратини баҳолаш, ўқувчиларнинг ўзлаштириш ва ривожланиш даражасини аниқлаш учун амалга оширилган ўқув жараёнларини баҳолашни англатади. Бу, ўқувчиларнинг билим ва кўникмалари ошириш, ўзлаштириш, муаммоларни ҳал қилиш ва бошқа педагогик мақсадларни эришиш даражасини аниқлашга ёрдам беради. Педагогик маҳоратни баҳолаш учун турли усуллар ва воситалар мавжуд бўлиб, бу усуллар қуйидагилардан иборат бўлиши мумкин:

1. Ўқув жараёнларини баҳолаш: Ўқитувчи, ўқувчиларнинг ўзлаштириш даражасини аниқлаш учун ўқув жараёнларини баҳолайди. Бу, синовлар, тестлар, проектлар ва бошқа тажрибалар орқали амалга оширилиши мумкин.

2. Ўқувчилар билим даражасини баҳолаш: Ўқитувчи, ўқувчиларнинг билим ва кўникмаларини баҳолайди. Бу тестлар, топшириқлар ва бошқа тажрибалар орқали амалга оширилиши мумкин.

3. Ўқувчиларнинг ўзлаштириш даражасини баҳолаш: Ўқитувчи, ўқувчиларнинг ўзлаштириш, муаммоларни ҳал қилиш ва бошқа педагогик мақсадларни эришиш даражасини баҳолайди. Бу, ўқувчилар билим ва кўникмалари, қизиқишлари ва қобилиятларига асосланган таҳлиллар орқали амалга оширилиши мумкин.

4. Ўқувчиларнинг ривожланиш даражасини баҳолаш: Ўқитувчи, ўқувчиларнинг ўзларининг ривожланиш даражасини баҳолайди. Бу, ўқувчиларнинг ўзлаштириш ва ривожланиш жараёнларида қайси босқичда туришлари, ўзлаштириш ва ривожланишда қандай ўзгаришлар бўлиши кераклигини аниқлаш орқали амалга оширилиши мумкин.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Педагогик маҳоратини баҳолаш, ўқувчиларнинг ўзлаштириш ва ривожланиш даражасини аниқлашда муҳим аҳамиятга эга. Бу, ўқувчиларнинг ривожланиши учун қандай усуллар ва таҳлиллар ишлатилиши кераклигини аниқлашга ёрдам беради. Таълим сифатини баҳолаш нафақат билим олаётган ўқувчи ва талабаларнинг, балки, ўқитувчиларнинг педагогик маҳоратини баҳолаш орқали ҳам билиш мумкин. Ўқитувчиларнинг педагогик маҳоратини баҳолаш қай даражада муҳимлиги ва бу таълим сифатини қанчалик оширади деган ўй-фикр ҳар бир шахсда туғилиши мумкин. Айнан бу саволга жавобни таълим сифатини оширишда ўқитувчиларнинг педагогик маҳоратини баҳолаш механизмларини такомиллаштиришнинг когнитив таҳлили орқали тушунтиришга ҳаракат қиламиз. Таълимнинг когнитив соҳаси, таҳлили нимани англатади? “Когнитив” тушунчаси одатда ўрганиш соҳаси, муносабат ёки эмпатия турларини муҳокама қилиш учун ишлатилади. Когнитив атамаси инглизча “согнитиве”, яъни “билиш”, “идрок этиш” деган маъноларни ифодалайди. Когнитив услуб тушуначасини биринчи марта австриялик психолог А. Адлер ишлатган ва бу жараён одатда мақсадларни белгилаш ва унга эришиш орқали тузилган инсоннинг ҳаёт йўлининг ўзига хослиги сифатида тушунилган. Когнитив услуб ва когнитивлик тушунчаларини Г. Аллпорт, К. Стаднер, Г. Виткин, В.А. Колга, М.А.Холодная, А. Либнин ва бошқалар ўрганишган. Когнитив тизим, когнитив тузилма - характер, тарбия,

кузатиш ва атрофдаги дунёни акс эттириш натижасида онгда ривожланган билимлар тизими. Ушбу тизимга асосланиб, мақсадлар қо‘йилади ва ма’лум бир вазиятда қандай ҳаракат қилиш кераклиги ҳақида қарорлар қабул қилинади, когнитив диссонансдан қочишга ҳаракат қилади. Когнитив тизимнинг асоси - фикрлаш, онг, хотира ва тилнинг о‘заро та’сири; бундай тизимнинг ташувчиси инсоннинг мияси. Когнитив тизимнинг белгиловчи хусусиятлари қуйидагилардан иборат:

экспрессивлик - тил тизими воситасида со‘злашув қобилияти;

самарадорлик - амалий муаммоларни тез ва самарали ҳал қилишга ё‘налтириш; алгоритмик - алгоритмларга асосланган; ҳазм қилиш қобилияти - тизим о‘рганиш натижасида ассимиляция қилинади;

Аттестация жараёнини когнитив таҳлил қилар эканмиз, бу жараённи, шаффофликка асосланган ҳамда педагогнинг нафақат билим даражасини, балки касбий маҳоратини ҳам текшириш учун хизмат қилиши керак эканлигини англаб етишимиз зарур. Педагогик маҳорат ёки касб маҳорати эса “ёдланган тест савол-жавоблари”га асосланиб хулосага келиш, албатта, биз кутган натижаларга олиб келмайди. Педагогнинг дарс жараёнини ташкил этиши, фанни пухта эгаллаганлиги, синфни бошқариши, машғулот жараёнида юзага келувчи турли вазиятларни одилонга ва маҳорат билан бошқариш, ўқувчиларга ўқитилаётган фанни чиройли тарзда етказиш, турфа қизиқишларга эга бўлган ўқувчилар билан бирдек самарали ишлай олиш каби вазифаларни ҳам қамраб олиши керак. Бу жараёнларни баҳолашни эса, албатта, шу йўналишда фаолият юритувчи, касб маҳорати ҳамда иш тажрибасига эга бўлган етук педагоглар жамоаси кузатиши ва баҳолаши мақсадга мувофиқ бўлади. Баҳолаш таълим жараёнидаги ажралмас концептлардан бирибўлиб, бирон-бир домен (билим, кўникма, малака ва компетенциялар мажмуи)нинг тест топширувчиларда шаклланганлик даражасини ўлчаш жараёнидир. (К.Жалилов, 2020). Педагогикада баҳолаш жараёни, хусусан, ўқитувчиларнинг педагогик маҳоратини баҳолаш жараёни қандай амалга оширилади? Бу соҳада “ёдланган тест” усули наф бермаслиги аниқ, чунки маҳорат тушунчаси кенг маънога эга бўлиб, касбий фаолиятнинг юқори даражада ташкилланишини таъминловчи шахс хусусиятлари комплекси (ўқитувчи фаолиятининг гуманистик йўналтирилгани, касбий билимлари, касбий қобилиятлари ва педагогик техникаси ҳисобланади. (И.А.Зязюн). К.Жалиловнинг таъкидлашича, педагогикада, ёки умуман таълим жараёнида бирор бир кўникма ёки малакани баҳоламоқчи бўлсак, шу домен қайси билим, кўникма, малака, компетенцияларни ўз ичига олишини ҳамда шу доменга хос хусусиятлар

ўлчаниши лозимлигини аниқлаб олишимиз керак бўлади. Бунда баҳолаш билвосита яъни, кузатиш, суҳбат, тест ва шу кабилар орқали амалга оширилиши мумкин .

Хулоса қилиб, шуни таъкидлаш жоиз-ки, ўқитувчиларнинг педагогик маҳоратини баҳолаш ҳамда бу механизмни янада такомиллаштириш учун энг аввало, оилӣ таълим тизимидаги ўқув дастурлари ва ўқитилаётган фанларни кўриб чиқиш, ҳамда педагогик йўналишдаги талабалар учун нафақат фанга оид билимлар, балки, кўпроқ дарсни моҳирона ташкил қилиш, ўқувчини фанга қизиқтира олиш, ўқитилаётган фанни чуқур билиш, муаммоли вазиятларга холис ечим топа билиш ва шу каби кўникма, малакаларни эгаллашни ўргатиш ҳамда уларни амалиётда қўллай олишни ўргатишимиз керак экан.

REFERENCES

1. Kaipbergenova, D. (2017). THE IMPORTANCE OF MATERIAL DESIGNING IN LANGUAGE TEACHING. *ВЕСТНИК КАРАКАЛПАКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ БЕРДАХА*, 34(3), 62-63.
2. Kaipbergenova, D. (2016). СНЕТ ТИЛИ О'QITUVCHILARINING KASBIY VAZIFALARI VA PEDAGOGIC MAHORATI HAQIDA. *ВЕСТНИК КАРАКАЛПАКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ БЕРДАХА*, 33(4), 48-50.
3. Каипбергенова, Д. О. (2020). СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАКТИКИ ОРГАНИЗАЦИИ СИСТЕМЫ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ НА ОСНОВЕ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ. In *Инновационное развитие: потенциал науки и современного образования* (pp. 211-213).
4. Каипбергенова, Д. О. (2016). The role of language learning strategies in learning foreign languages. *Молодой ученый*, (12-4), 83-85.
5. Orakbaevna, K. D. (2023). MAMLAKATIMIZDA СНЕТ TILLARINI O'RGANISHDAGI ZAMONAVIY METOD VA METODOLIYA. *Научный Фокус*, 1(1), 1472-1478.
6. Orakbaevna, K. D. (2023). GLABALLASHUV DAVRIDA TA'LIM VA TARBIYANING UZVIYLIGI. *Научный Фокус*, 1(1), 1466-1471.
7. Kaipbergenova, D. (2023). BUGUNGI KUNDAGI MAMLAKATIMIZDA TA'LIM TIZIMIDAGI ISLOHOTLAR VA ULARNING NATIJALARI. *World scientific research journal*, 15(2), 3-7.
8. Каипбергенова, Д., & Жуманиёзова, Н. С. (2023). БУГУНГИ КУН ТАЛАБА ЁШЛАРИДА АХЛОҚИЙ ДУНЁҚАРАШНИ ШАКЛЛАНТИРИШ УСУЛЛАРИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(5), 652-668.

9. Orakbayevna, K. D., Normuminovich, M., & Muxiddinovna, M. Z. (2021). English language teaching methodology for non-native speakers. *Linguistics and Culture Review*, 5(S3), 1721-1725.
10. Orakbayevna, K. D. (2022, February). SYNTACTIC AND SEMANTIC FEATURES OF COMPARISON IN ENGLISH, UZBEK AND RUSSIAN LANGUAGES. In *Conference Zone* (pp. 145-147).
11. KHUSENALIYEVNA, K. D., CHORIYEVNA, A. Z., & ORAKBAYEVNA, K. D. (2021). Lexico-semantic features of technical teams of English and Uzbek languages. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 27(2), 4083-4088.
12. Orakbayevna, K. D. (2022). THE IMPORTANCE OF GRAMMAR IN LEARNING A FOREIGN LANGUAGE. *Confrencea*, 7(7), 69-72.
13. Orakbayevna, K. D. (2022). Using effective language learning strategies in teaching English. *Texas Journal of Philology, Culture and History*, 2, 1-3.
14. Orakbaevna, K. D. (2022). USING THE PRINCIPLE OF UNITY IN EDUCATION. *PEDAGOG*, 1(4), 1467-1473.
15. Турдимуратов, Я. А. (2022). КОЧЕВОЕ ХОЗЯЙСТВО УЗБЕКОВ ЮЖНОГО УЗБЕКИСТАНА В КОНЦЕ XIX–НАЧАЛО XX ВВ. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(7), 546-557.
16. Turdimuratov, Y. A. (2023). О ‘ZBEKISTONDA BOLALAR SPORTINI RIVOJLANTIRISHGA OID DAVLAT SIYOSATI. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(2), 144-152.
17. Turdimuratov, Y. A. (2023). ETNOSPORT – MILLIY SPORT TURLARI VA XALQ O‘YINLARINI RIVOJLANTIRISHNING MUHIM OMILI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3 (11), 132-139.
18. Турдимуратов, Я. А. (2023). НАРОДНЫЕ ПОВЕРЬЯ В ТРАДИЦИОННОМ ХОЗЯЙСТВЕ УЗБЕКОВ, СВЯЗАННЫЕ С «КУЛЬТОМ СВЯТЫХ». *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(2), 188-198.
19. Turdimuratov, Y. A. (2019). NATIONAL VETERINARY MEDICINE IN TRADITIONAL UZBEK LIVESTOCK BREEDING. *Theoretical & Applied Science*, (3), 468-471.